

ARTIKELEN

STROMINGEN

In deze rubriek wordt het palet aan theoretische stromingen en theoretische oriëntaties in kwalitatieve onderzoeksbenaderingen belicht. Redacteur voor deze rubriek is Fijgje de Boer: fijjedeboer@chello.nl.

Voorbij navelstaren en narcisme

Ferrells auto-etnografie als onderdeel van de etnografie

*Thaddeus Müller**

Volgens een gangbare definitie van auto-etnografie houdt deze methode in dat onderzoekers over zichzelf reflecteren en dat het onderzoeksveld beperkt blijft tot hun persoonlijke leefsfeer. Tegenstanders zien deze methode als een vorm van narcisme en navelstaren. Met deze etikettering wordt echter geen recht gedaan aan de variëteit waarmee de auto-etnografie wordt gebruikt. Zo maken Warren en Karner (2005) een onderscheid tussen emotionele en analytische auto-etnografie (zie ook Anderson, 2006). Bij de eerste staat de persoon van de onderzoeker centraal, bij de tweede vorm wordt de auto-etnografie gebruikt om meer te weten te komen van een bepaald onderwerp. In dit artikel ga ik in op de tweede benadering aan de hand van het werk van Jeff Ferrell. Ferrell is een van de belangrijkste cultureel criminologen – een benadering in de criminologie die symbolisch interactionisme en een maatschappijkritische houding combineert – die in woord en daad een advocaat is van het toepassen van de auto-etnografie als vanzelfsprekend onderdeel van de etnografie. Door te kijken naar hoe Ferrell de auto-etnografie toepast, krijgen we zicht op de mogelijkheden hiervan. Voordat ik nader inga op het werk van Ferrell bespreek ik kort de opkomst van deze methode.

De opkomst van de auto-etnografie

In het verlengde van de opkomst van het postmodernisme in de sociologie is de auto-etnografie als academische methode ontstaan. Auto-etnografen tonen zich kritisch over (1) conventionele representatievormen, (2) de wijze waarop theoretische begrippen gebruikt worden om het empirische materiaal te abstraheren tot algemene bevindingen, en (3) de manier waarop de onderzoeker een plaats krijgt in reguliere teksten. Als reactie hierop wordt in de vroege (emotionele) vormen van de auto-etnografie uitgegaan van een persoonlijke tekst, waarin onderzoekers

* Dr. T. Müller is verbonden aan de sectie criminologie van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. E-mail: muller@frg.eur.nl.

hun leven beschrijven. De emotionele auto-etnografie legt de nadruk op creatieve vormen van representatie, zoals gedichten, verhalen en performances, waarin de nadruk ligt op emoties en niet op abstracties. Waar in de reguliere ethnografie veldwerk de gangbare methode is, wordt in de vroege auto-etnografie vooral gebruik gemaakt van zelfreflectie, waarmee ruim baan wordt gemaakt voor 'het etnografische ik' in de representatie van het onderzoek.

In de afgelopen vijftien jaar is de emotionele auto-etnografie in de Verenigde Staten uitgegroeid tot een methode die veel aanhangers kent. Een van de meest prominente auto-etnografen is Carolyn Ellis. Met *Final negotiations: A story of love, loss and chronic illness* (1995) positioneerde zij zich in 1995 als kopvrouw van de auto-etnografie. Dit boek is een typisch voorbeeld van de emotionele auto-etnografie: een eerlijk verslag van de intieme relatie tussen Ellis en haar mentor/levensgezel die aan een terminale ziekte lijdt. Ellis heeft tevens veel gepubliceerd over de auto-etnografie als methode en over alternatieve vormen van representatie (zie ook Ellis & Bochner, 1996; Ellis, 2004). Deze publicaties spreken mij aan, omdat ze diverse nieuwe mogelijkheden laten zien op het vlak van de representatie van etnografisch materiaal.

Een van de meest gehoorde punten van kritiek (1) op de emotionele auto-etnografie is dat zij te veel inzoomt op het persoonlijke leven van de schrijver en hierbij weinig relatie legt met de bredere sociale context waarin die persoon leeft. Een ander kritiekpunt (2) heeft betrekking op generaliseerbaarheid en validiteit. Bijvoorbeeld, hoe weten we dat het 'klopt'? Een volgende veelgehoorde kritiek (3) is dat auto-etnografen te veel blijven steken in beschrijvingen en te weinig pogingen doen om tot analytische uitspraken op een hoger abstractieniveau te komen. De 'emotionele' auto-etnografen trekken zich hier weinig van aan. Met hun keuze voor de (emotionele) auto-etnografie hebben zij afstand genomen van de meetlat die anderen hanteren om de waarde van sociologisch onderzoek te bepalen.

De auto-etnografie als onderdeel van de ethnografie

Diverse auteurs vereenzelvigen de auto-etnografie met de emotionele variant ervan en wijzen die daarom af (Anderson, 2006; Delamont, 2007). Dit is mijns inziens ten onrechte omdat er ook andere toepassingen zijn van de auto-etnografie, waarin deze methode dienstbaar is aan de ethnografie. Een goed voorbeeld hiervan is te vinden in het werk van de criminoloog Jeff Ferrell. Ferrell heeft onderzoek gedaan naar uiteenlopende marginale groepen, zoals *graffiti writers*, stedelijke anarchisten en *scroungers*: mensen die op zoek gaan naar waardevolle objecten in het afval van bedrijven, kantoren, winkels en huishoudens. In zijn publicaties vanaf midden jaren negentig ontwikkelt hij stap voor stap zijn visie op de auto-etnografie als onderdeel van de ethnografie. Hierbij zijn drie aspecten te onderscheiden die onderling samenhangen:

1. de vorm van representatie;
2. analyse en theorievorming; en
3. de rol van de onderzoeker in de tekst.

In *Ethnography at the edge. Crime, deviance, and field research* (1998) geeft Ferrell aan dat auto-etnografische inzichten vooral ontwikkeld kunnen worden als onderzoekers zelf zo veel als mogelijk deelnemen aan de sociale wereld die zij bestuderen. Ferrell gaat hierin veel verder dan de meeste onderzoekers: 'I will try not to hide behind the cloak of a researcher or scholar, but rather participate as fully as possible in these risky social processes' (Ferrell, 1998: 21). In feite komt zijn doel tijdens veldwerk neer op *going native*. Zo kan hij bijvoorbeeld uit de eerste hand berichten over hoe het is om als *graffiti writer* te worden opgepakt door de politie. Een van zijn arrestaties op een verlaten industrieterrein waar hij 's nachts *graffiti* aanbrengt, beschrijft hij als volgt:

'I run out of the alley and down the street, intending to turn to the dark salvation of the rail yards, which lie only a couple of blocks to my left. A high fence blocks my way, though, and, as I continue down the street, I hear a high-performance engine closing on me, and at that moment I decide that it must be the police behind me. In the next instant, I am pinned against the fence by a policeman (...). There follow a barrage of questions about my accomplices (which I decline to answer), a seemingly endless string of derogations about the sort of university professor who would vandalize private property, threats of jailing, photographs of me (...), and finally a summons and complaint ordering me to court on charges of "destruction of private property".' (Ferrell, 1998: 22)

Vervolgens verhaalt hij over zijn wederwaardigheden in de rechtbank en dat zijn straf – een jaar voorwaardelijk en het betalen van de proceskosten – zwaarder is dan van iemand die wordt veroordeeld voor huiselijk geweld. Ferrell stelt dat doordat hij aan den lijve heeft kunnen ondervinden hoe het politionele en juridische systeem werkt, hij meer inzicht heeft gekregen in de interactie tussen de vertegenwoordigers van deze instituten en *graffiti writers*.

Ferrell zet zich met zijn auto-etnografische benadering af tegen de positivistische onderzoeksbenadering die geen oog heeft voor de 'situated logic and emotion which define criminal experience' (1998: 20). Hij stelt dat zijn benadering meer recht doet aan de dagelijkse praktijk van participerende observatie. Hij is dan ook een voorstander van wat hij 'true confessions' noemt: 'accounts of field research that in fact undermine absolutist notions of scholarly truth by incorporating situationally truthfully representations of field researchers' lived and limiting experiences'.

Dat Ferrells benadering in de criminologie niet van gevaar ontbloot is, mag overduidelijk zijn uit de beschrijving van zijn arrestatie. Maar voor Ferrell zijn de risico's die hij loopt met zijn benadering het waard vanwege de specifieke methodologische en epistemologische kwaliteiten ervan, die hij beschrijft als '*criminological verstehen*':

'a researcher's subjective understanding of crime's situational meanings and emotions – its moments of pleasure and pain, its emergent logics and excitement – within the larger process of research into criminality. It further

implies that a researcher, through attentiveness and participation, can at least begin to apprehend and appreciate the specific roles and experiences of criminals, crime victims, crime control agents and others caught up in the day-to-day reality of crime.' (Ferrell, 1998: 24-25)

Ferrell ontleent *criminological verstehen* aan Webers *Verstehen* en geeft daar een eigen draai aan, die, zoals hij zelf aangeeft, een meer specifiek en bescheiden karakter heeft dan de originele betekenis van Weber. Deze had betrekking op het kenschetsen van een algemene sociologische benadering, de interpretatieve, die hij stelde tegenover de sciëntistische benadering binnen de sociologie.

Ferrell plaatst zichzelf overigens in een lange criminologische traditie van onderzoekers die zich onderdompelen in de wereld die ze bestuderen. Hij verwijst hierbij ook naar hedendaagse collega's die zichzelf gebruiken als onderzoeksinstrument om meer inzicht te krijgen in hun studieveld. Zo beschrijft Kraska (1998) met enige gêne de opwinding die hij ervaart tijdens zijn onderzoek onder de *U.S. Police Paramilitary Units* en begrijpt hierdoor ook beter de aantrekkelijkheid hiervan voor anderen. Mattley (1998) en Kane (1998) beschrijven de respectloze manier waarop zij worden benaderd als zij zich als onderzoekers begeven in de wereld van commerciële seks, waardoor zij meer inzicht krijgen in het stigma van de vrouwen die in deze beroepstak werken.

In zijn meest recente studie, *Empire of scrounge*, beschrijft Ferrell (2006) de sociale wereld van personen die in het afval van anderen op zoek gaan naar waardevolle objecten. Samen met Ferrell bezoeken we uiteenlopende plekken, zoals afvalcontainers, tweedehandswinkels, centra voor dak- en thuislozen en schroothandels. Omdat in dit werk de auto-etnografie een grote rol speelt, vormt het een goede casus om de mogelijkheden van de auto-etnografie in kaart te brengen.

Ferrells auto-etnografische benadering, die in dienst staat van het beschrijven van de sociale wereld van *scroungers*, komt in dit boek tot uiting in drie aspecten: (a) representatie, (b) analyse en (c) de rol van de onderzoeker in de tekst.

a. Representatie

Ferrell heeft niet gekozen voor een conventionele vorm van representatie. Hij koos voor vignettes, een columnachtig format, om de specifiek situationele dynamiek te vangen die zo typerend is voor de door hem onderzochte sociale wereld (2006: 29). Ferrells observaties hebben een gedetailleerd karakter waarmee hij ons inzicht wil geven in 'a meandering series of scattered situations' (2006: 32). Ferrell wil de lezer laten meesleuren in een maalstroom van observaties, interacties, emoties en gedachten, die gezamenlijk de *Empire of scrounge* vormen. En dat lukt hem ook. Zijn studie is toegankelijk en leest bij tijd en wijle als een goed geschreven verhalenbundel.

b. Analyse

Ferrell wil in zijn boek alle ruimte geven aan de *day-to-day reality* van de *scroungers* en richt zich hierbij op de 'situational meanings and emotions – its moments of pleasure and pain, its emergent logics and excitement' (Ferrell, 1998: 24-25). Zijn doel ligt vooral in het zo levensecht mogelijk beschrijven van de sociale wereld

van *scroungers*. In zijn studie reflecteert hij wel op uiteenlopende concepten over bijvoorbeeld hoe stedelingen met hun handelingen betekenis kunnen geven aan de stad. Maar deze analytische reflecties zijn voor hem van secundair belang. Diverse critici zien dit als een zwaktebod. Voor mij geldt dat de rijkdom van het materiaal en zijn theoretische bespiegelingen het boek een open karakter geven en het inspireerde mij tot een nadere analyse van een onderwerp in zijn boek: interacties tussen vreemden in de openbare ruimte (Müller, 2011).

c. *De rol van de onderzoeker in de tekst*

Ferrell heeft zijn 'ethnografische ik' op een vanzelfsprekende wijze een plek gegeven in zijn tekst. Ik geef een voorbeeld van een ontmoeting bij het doornemen van vuilnis op de stoep:

'She hands me a couple of vintage U.S. Navy wool pullover uniforms, and thanking her I tell her, "Well, sure. I'll take these if you don't want them – but you were here first." She assures me I should have them, and continues to pull clothes out of the pile for me. "Is there anything in particular you are looking for that I could help you find?" I ask her, looking to return the courtesy. "I'm trying to find a curtain to match the first one I found," she tells me. "I found the one, but can't find the other – it's sure to be in here." I ask the color – it's brown stripes – and we look for it, but without success.' (2006: 43)

Zoals uit het citaat blijkt, is Ferrell onderdeel van de interacties en situaties die hij beschrijft. Zijn persoonlijke beleving is hierbij secundair. De aandacht gaat uit naar wat plaatsvindt in het onderzoeksveld. Als lezer heb je door de *thick description* van deze sociale wereld het gevoel dat je over de schouders van Ferrell meekijkt naar wat hem overkomt in de *Empire of scrounge*. Ferrell slaagt er glansrijk in om 'het ethnografische ik' aan te wenden om een sociale wereld te beschrijven.

Ook geeft hij nadrukkelijk aan hoe hij zich verhoudt tot de door hem onderzochte wereld. Ferrell ging gedurende acht maanden vrijwel elke dag langs het afval van de stad om waardevolle objecten te vinden, waarmee hij kon voorzien in zijn eerste levensbehoeften. Tijdens zijn veldwerk had hij geen academische positie. Hij wist ook niet of hij die binnen afzienbare tijd kon of wilde bemachtigen. 'Scrounging' deed Ferrell ook voor en na zijn veldwerk, als een vorm van tijdverdrijf, maar ook als een stellingname tegen de 'hyperconsumptieve paniek' in de Verenigde Staten. Overigens steekt Ferrell zijn politieke opvattingen niet onder stoelen of banken en geeft hij aan dat hij de kant kiest van de *the urban poor*.

Ferrell maakt ook tot in detail duidelijk hoe zijn onderzoek verliep. Tijdens zijn veldwerk wil hij niet interveniëren door vragen te stellen of mensen te interviewen. Hij is *scrounger* onder de *scroungers*: 'I would not seek out nor stage interviews with those I met in the streets, instead allowing interactions and conversations emerge as they might or might not' (2006: 31). Door expliciet te zijn over zijn rol in het veld en zijn persoonlijke relatie ermee wordt voor de lezer duidelijk hoe hij aan zijn informatie komt en hoe dit van invloed is op zijn materiaalverzameling. Zo staan bijvoorbeeld in het boek nauwelijks interviewfragmenten en blijft het perspectief van 'non-scroungers' onderbelicht.

In een nog te verschijnen publicatie (verwacht 2011) maakt Ferrell duidelijk dat auto-etnografie vooral als methode kan werken wanneer er sprake is van een proces van *going native*, waarin onderzoekers worden geconfronteerd met nieuwe ervaringen die afwijken van wat zij gewend zijn. Juist door de eigen emotionele reactie op een nieuwe sociale situatie serieus te nemen en daarover na te denken kan inzicht worden verkregen in cruciale aspecten van de te onderzoeken sociale wereld. In het spanningsveld van distantie en betrokkenheid, vervreemding en toe-eigening worden de vanzelfsprekendheden (van de onderzoeker en de informanten) in denken, voelen en doen ontdekt en inzichtelijk gemaakt. Ter afsluiting en adstructie geef ik een voorbeeld hiervan uit mijn scriptieonderzoek onder de hooligans van Ajax, dat plaatsvond eind jaren tachtig:

‘Tijdens de reis naar een uitwedstrijd ontmoet ik een jongen met een flinke wond op zijn duim. Hij vertelt me dat hij met solderen een deel van zijn duim heeft verbrand. Ik vraag hem wat de dokter erover heeft gezegd. Hij zegt dat hij niet naar de dokter is geweest. In de weken na onze eerste ontmoeting zie ik hoe zijn wond verkleurt en wegettert totdat er een flink litteken overblijft. Ik realiseerde me dat wij anders met ons lichaam omgaan. Dat ik als jongen heb geleerd dat je bij een brandwond naar de dokter moet gaan. Voor deze F-sider was deze wond niks bijzonders. Ik ben gaan letten op hoe andere F-siders in soortgelijke situaties met lichamelijk letstel en pijn omgaan. Velen van hen leken een ander lichaam te hebben dan de mijne. Nu begreep ik ook waarom ze zulke risico’s konden nemen. Hun lichaam was iets dat stuk kon en mocht gaan. Dat hoorde er gewoon bij.’

Slotbeschouwing: de verdiensten van de auto-etnografie

Toen ik mijn onderzoek onder de F-siders deed, was er nog geen sprake van de auto-etnografie van onderzoekers als Ferrell en anderen. Ik betreur dat, omdat ik mijn meer ‘persoonlijke’ onderzoekservaringen geen plek heb kunnen geven in mijn scriptie. De winst van het werk van auto-etnografen is dat er nu voorbeelden zijn waarin aangegeven staat hoe dat kan.

De verdiensten van de auto-etnografie (als vanzelfsprekend onderdeel van de etnografie) hebben betrekking op:

1. het integreren van de persoonlijke ervaringen van onderzoekers in teksten om zo te komen tot een rijkere beschrijving van de sociale werelden die zij onderzoeken;
2. het expliciteren van de rol van de onderzoeker in publicaties; en
3. het ontwikkelen van nieuwe (meer aansprekende) vormen van representatie.

Een belangrijk dilemma van de methode van de auto-etnografie is de spanning tussen het weergeven van levensechte beschrijvingen en het komen tot analytische en theoretische inzichten. De hamvraag is of het weergeven van levensechte beschrijvingen haaks staat op het formuleren van analytische inzichten. In de emotionele auto-etnografie staat het laatste gelijk aan vloeken in de kerk. Deze

vorm van auto-etnografie is juist ontstaan als reactie op een positivistische sociologiebeoefening waarin gestreefd werd naar theorievorming. Maar in principe hoeft een meer analytische benadering niet haaks te staan op de auto-etnografische methode (zie ook Anderson, 2006). Dit heeft wellicht ook te maken met het doel van het onderzoek. Ferrell richt zich in *Empire of scrounge* voornamelijk op de levensechte beschrijving van de dagelijkse sociale leefwereld van *scroungers*. Dat de stap naar een meer analytische verwerking mogelijk is, blijkt trouwens uit diverse passage in zijn boek, waarin hij wel komt tot algemene bevindingen, die hij koppelt aan meer abstracte noties en concepten over met name hoe stedelingen de stad naar hun hand kunnen zetten. Kwalitatieve onderzoekers, die met de auto-etnografie aan de slag gaan, dienen zich bewust te zijn van de spanning tussen auto-etnografische gegevens en theoretische exercities. Hoe zij hiermee omgaan, bepaalt uiteindelijk de beschrijvende en analytische kwaliteit van hun etnografische studie.

Literatuur

- Anderson, L. (2006). Analytic autoethnography. *Journal of Contemporary Ethnography* 35, 373-39.
- Ellis, C. (1995). *Final negotiations: A story of love, loss and chronic illness*. Philadelphia: Temple University Press.
- Ellis, C. (2004). *The ethnographic I: A methodological novel about autoethnography*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press.
- Ellis, C. & Bochner, A.P. (1996). *Composing ethnography: Alternative forms of qualitative writing*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press.
- Delamont, S. (2007). Arguments against auto-ethnography. *Qualitative Research*, 4, 2-4.
- Ferrell, J. (1998). Criminological verstehen. Inside the immediacy of crime. In J. Ferrell & M.S. Hamm (Eds.), *Ethnography at the edge. Crime, deviance, and field research* (pp. 20-42). Boston: Northeastern University Press.
- Ferrell, J. (2006). *Empire of scrounge. Inside the urban underground of dumpster diving, trash picking, and street scavenging*. New York: New York University Press.
- Ferrell, J. (forthcoming). Auto ethnography. In D. Gadd, S. Karstedt & S.F. Messner (Eds.), *Sage handbook of criminological research methods*. London: Sage.
- Kane, S. (1998). Reversing the ethnographic gaze. Experiments in cultural criminology. In J. Ferrell & M.S. Hamm (Eds.), *Ethnography at the edge. Crime, deviance, and field research* (pp. 132-145). Boston: Northeastern University Press.
- Kraska, P. (1998). Enjoying militarism political/personal dilemmas in studying U.S. police paramilitary units. In J. Ferrell & M.S. Hamm (Eds.), *Ethnography at the edge. Crime, deviance, and field research* (pp. 88-110). Boston: Northeastern University Press.
- Mattley, Ch. (1998). (Dis)courtesy stigma: Fieldwork among phone fantasy workers. In J. Ferrell & M.S. Hamm (Eds.), *Ethnography at the edge. Crime, deviance, and field research* (pp. 146-158). Boston: Northeastern University Press.
- Müller, T. (2011). *Empire of scrounge meets the warm city. Danger, civility, cooperation and community among strangers in the urban public world* (under review).
- Warren, C.A.B. & Karner, T.X. (2005). *Discovering qualitative methods. Field research, interviews, and analysis*. Oxford: Oxford University Press.